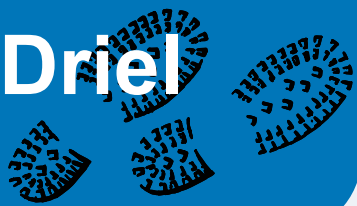

Rondje Driel

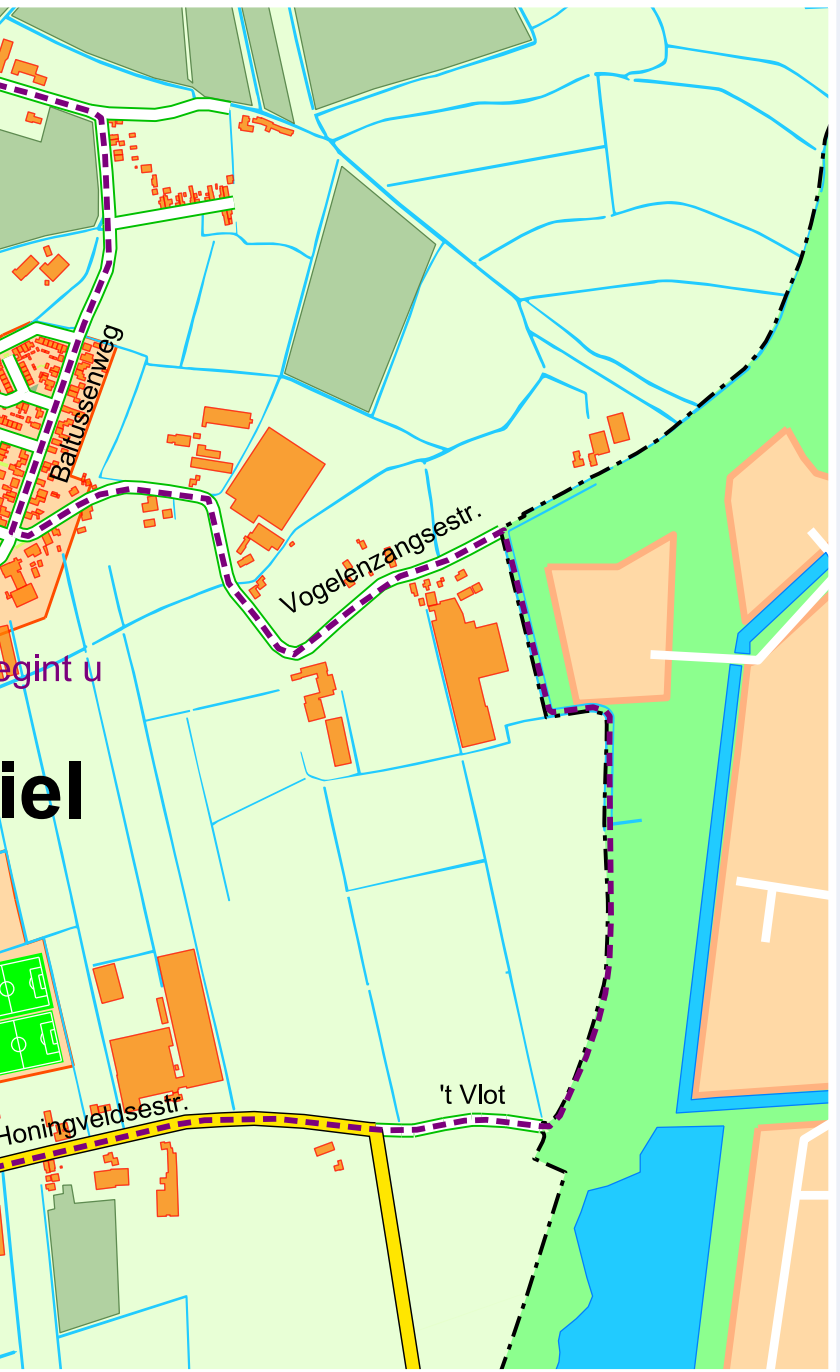

Wandeling door Driel centrum,
het landelijk gebied van Driel oost
en over de Drielse Rijndijk

Wandelkaart

egint u

iel

Honingveldsestr.

t Vlot

Welkom

Welkom in Driel waar de gemeente Overbetuwe in samenwerking met Dorpsraad Driel een wandelroute heeft uitgezet:

Rondje Driel

5,4 kilometer

Het beginpunt is het Sosabowskiplein, bij café Zeldenrust (eind Kerkstraat, begin Dorpsstraat). De route is bewegwijzerd. Onderweg komt u enkele informatieborden tegen over natuur, cultuurhistorie en grondgebruik. Op de wandelkaart ziet u hoe de route door het gebied loopt.

U wandelt grotendeels over geasfalteerde wegen. Ook als u rolstoelgebruiker bent of met een kinderwagen op pad gaat kunt u de wandeling maken. U neemt dan voor het eerste stukje van de wandeling de alternatieve route (zie kaart). Wij wensen u een prettige wandeling.

Bijzonder landschap

Driel is een dorp aan de Neder-Rijn. Het dorp is omgeven door buitendijks de uiterwaarden en binnendijks door boomgaarden, weilanden en akkerbouw. De landschappelijke ligging van het dorp wordt versterkt door de beboste stuwwalhelling van de Veluwe aan de noordkant van de rivier die hier zeer steil en dichtbij is. Interessante karakteristieke elementen van het rivierenlandschap kunt u tijdens de wandeling zien, zoals boomgaarden, wielen en oude steenfabrieken.

Het gebied kent een rijke historie. Zo liep hier de noordgrens van het Romeinse Rijk. Ook in de Tweede Wereldoorlog speelde dit gebied een belangrijke rol. In september 1944 zijn hier Poolse parachutisten geland, ter ondersteuning van de Britse luchtlandingstroepen in Oosterbeek na het vastlopen van de operatie *Market Garden*.

Algemene informatie

- Het start- en eindpunt is Café Zeldenrust. U kunt parkeren voor het café. In het dorp zijn meerdere horecagelegenheden.

Beginpunt wandelroute: Sosabowskiplein. U loopt vanaf hier de Dorpsstraat in.

Sosabowski Memorial Appeal, Polenplein Driel

*Generaal Sosabowski
(1892-1967)*

Generaal Sosabowski

Op 21 september 1944 landde ten zuidoosten van Driel de -in Schotland gevormde- 1e Poolse Onafhankelijke Parachutistenbrigade, die onder leiding stond van generaal-majoor Stanislaw Sosabowski. Operatie *Market Garden* verliep niet volgens plan en de Polen werden bij Driel gedropt. Het doel was de Neder-Rijn over te steken met 't Drielse veer om de Britten in Oosterbeek te versterken. Dit doel werd niet bereikt en operatie *Market Garden* mislukte.

De inzet van de Polen is lang ondergewaardeerd gebleven, maar in 2006 kregen zij eerherstel. In dat jaar werd hen door koningin Beatrix de Militaire Willems-Orde uitgereikt en kreeg Sosabowski postuum de Bronzen Leeuw. Het Sosabowskiplein heette eerder Jacob Cremerplein.

Jacob Jan Cremer (1827 – 1880)

Kruuzemuntje, Cremerstraat, Driel

Jacob Jan Cremer

In de tweede helft van de 19de eeuw was Jacob Jan Cremer een bekend persoon in Nederland. De sociaal bewogen schilder, schrijver en voordrachtskunstenaar maakte vooral naam met zijn *Betuwsche-* en *Over-betuwsche Novellen*. Deze korte verhalen

spelen zich af in Driel en zijn gedeeltelijk in plaatselijk dialect geschreven. Cremer trekt in zijn novelle Fabriekskinderen fel van leer tegen kinderarbeid. Dit heeft bijgedragen aan de komst van het kinderwetje van Van Houten (1874).

Aan het eind van de Cremerstraat is in 2018 ter ere van Cremer een bronzen beeld geplaatst. Geen standbeeld of buste van Cremer zelf, maar van Kruuzemuntje: het meisje uit zijn gelijknamige novelle. Dichtbij het beeld stond ooit De Oldenhof, het buitenverblijf van de familie Cremer.

Na 100 meter slaat u rechtsaf een kort stukje de Broeksingel in. Na 30 meter gaat u linksaf en loopt u langs het water en de wijk de Breekenhof tot het parkeerterrein.

Broek/Breeken betekent moerassig stuk land. Voor landbouw was deze grond niet geschikt. Het werd gebruikt als hooiland.

Breekenhof

Voetbalvereniging Driel

Ook de voetbalclub toont de verbondenheid met Polen. RKSVDriel voetbalt in de kleuren van de Poolse vlag: wit-rood.

De parachutist in het logo van de vereniging houdt de herinnering aan de 1ste Poolse Onafhankelijke Parachutistenbrigade levend.

Bij het parkeerterrein, dat u schuin oversteekt, loopt u de Dorpsstraat uit. Bij de Honingveldsestraat gaat u linksaf. Verderop ziet u aan uw linkerhand de streekeigen conservenfabriek.

Baltussen Konservenfabriek

Baltussen Konservenfabriek is in 1868 opgericht en is daarmee de oudste nog bestaande conservenfabriek in Nederland. Frans Baltussen uit Elst bouwde hier in het midden van de 19e eeuw een huis en er werd een boomgaard en een perceel voor tabakspplanten aangelegd. In deze boomgaard stonden appelbomen, waarvan de vruchten naar Duitsland werden geëxporteerd voor de fabricage van stroop. In 1868 besloot Frans Baltussen zelf appelstroop te gaan maken omdat de Duitse invoerrechten werden verhoogd. Ook konden de schepen in die tijd niet vol beladen worden, omdat de waterstanden vaak te laag waren en dat maakte de export te duur. In 1919 ging de firma naast stroop ook jam maken. Tegenwoordig is Baltussen Konservenfabriek in Driel een modern bedrijf dat zich toelegt op de verwerking van groenten in glas. Een breed assortiment eindproducten, steeds meer van biologische oorsprong, wordt onder vele merknamen verkocht, waaronder het eigen merk 'Betuws Roem'.

Na de fabriek heet de weg de Grote Molenstraat. Bij de kruising gaat u rechtdoor 't Vlot op. Kijk op de kruising nog even de Grote Molenstraat in, om een blik op te vangen van de oude Romeinse handelsweg.

Romeinse weg

De Grote Molenstraat tot Elst was een belangrijke Romeinse handelsweg. Deze weg liep langs een bevaarbare stroom van Elst noordwaarts naar de huidige Rijnstroom. De weg is uniek: in Nederland zijn maar weinig Romeinse wegen gevonden. Vanuit Nijmegen, de grootste noordelijke legerbasis van de Romeinen, liep een handelsroute via Elst waar twee tempels stonden. Het gebied langs de Rijn, de 'Limes', vormde de grens van het Romeinse Rijk en werd van 57 voor Chr. tot ca. 400 na Chr. gehandhaafd. Het is niet duidelijk hoe de grensweg naar het Castellum in Meinerswijk (nu Arnhem) heeft gelopen.

(Een kleine uitbreiding van de route: wanneer u oog in oog wilt staat met Romeinen loopt u ca. 250 meter de Grote Molenstraat in en terug. In de bocht vindt u een Limesmonument.)

Loop het fraaie laantje 't Vlot door. Linksaf loopt u langs het buurtschap 't Vlot. Volg het voet-fietspad: de Schutgraafseweg.

Limesmonument

't Vlot

Het gebied ten oosten van Driel heeft de afgelopen jaren grote veranderingen ondergaan. De stadsrand van Arnhem ligt nu op korte afstand van het dorp Driel. Buurtschap 't Vlot is behouden gebleven. Deze naam is ontstaan omdat men hier vroeger met een vlot een Rijnstroom kon oversteken.

In dit gebied zijn veel vogels te ontdekken. In het riet zit mogelijk de bosrietzanger, de rietgors of de karekiet. In heggen zitten ringmussen, huismussen en roodborstjes. Boven het veld of op een paaltje ziet u als u geluk heeft een buizerd.

De buizerd

De buizerd is de meest talrijke roofvogel van Nederland en waarschijnlijk ook de meest bekende. Je ziet de buizerd vaak op paaltjes of hekjes zitten. Minstens zo vaak zie je de buizerd in de lucht en laat hij zijn miauwachtige territoriumroep horen. De buizerd jaagt op muizen, kikkers en insecten. Zijn silhouet is makkelijk herkenbaar: een korte weinig uitstekende kop in combinatie met brede vleugels en een korte staart.

Qua verenkleed ziet elke buizerd er weer anders uit. Er zijn erg donker gekleurde en vrijwel geheel witte exemplaren. Bijna altijd hebben ze een 'burgemeestersketting' op hun borst: een ringvormige serie borstveertjes.

Buizerd met
'burgemeestersketting'

'Schutten' betekent 'water bewaren' en een 'graaf' is een 'gegraven watergang'. Een schutgraaf is dus een watergang waar het water in bewaard wordt.

De Schuytgraaf

Oostelijk van 't Vlot ligt de Arnhemse wijk Schuytgraaf. Bodemvondsten tonen aan dat dit gebied 7000 jaar geleden al was bewoond. Ook zijn er Romeinse munten en resten van Romeinse crematiegraven gevonden. Verder is hier tijdens de Tweede Wereldoorlog zwaar gevochten; met name door het Britse Wiltshire Regiment bij de spoorwegovergang aan de Laarstraat en bij boerderij De Laar. Dit regiment heeft op 24 juni 1944 ook deelgenomen aan de invasie in Normandië. De gemeente Arnhem ontwikkelt ten noordwesten van de Schuytgraaf een natte ecozone. Het gebied kent droge en natte delen: ruigtes, bloemrijke graslanden, drassige delen en water. Het bezoeken zeker waard!

Natuurontwikkeling Schuytgraaf

Op het eind van de Schutgraafseweg gaat u links de Vogelenzangsestraat in

Rijnstrangen

Hier zijn licht verhoogde stroomruggen herkenbaar, die de bochten van oude rivierlopen volgden. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus schreef over dit unieke landschap: 'Door overvloedige najaarsregens trad de rivier buiten zijn oevers en stroomde de drassige, laaggelegen Betuwe binnen. Het leek wel een meer.' In dit buitengebied kondigt het speenkruid met z'n helgele bloempjes het voorjaar aan. Dan is het wachten op de Kieviten die terugkeren van hun trek uit het zuiden. Andere weidevogels zijn grutto's, tureluurs, graspiepers en soms zie je ook gele kwikstaarten.

In dit gebied zijn veel archeologische resten gevonden onder meer een groot tufstenen scharnierstuk. Misschien wel van een Romeins Castellum?!

Tufstenen scharnierstuk

Aan het eind van de Vogelenzangsestraat gaat u rechtsaf de Baltussenweg in.

Waar de Baltussenweg overgaat in de Molenstraat, stond van 1849 tot 1929 een windkorenmolen. In september 1944 was het witte woonhuis met rode dak naast Beijer Mengvoederbedrijf het hoofdkwartier van de Poolse generaal-majoor Sosabowski.

Zwaluwen

Aan de Baltussenweg ziet u bij enkele woningen onder de dakranden zwaluwnesten zitten. Ze metselen die van klei en plakken deze onder de dakgoot of -rand vast. Hier huist 's zomers de huis- of boerenzwaluw. Prachtige vogeltjes die door de lucht scheren. Aan de hand van de hoogte van hun vlucht kun je het weer voorspellen; bij mooi weer vliegen de insecten hoog, terwijl bij slecht weer insecten lager vliegen. Zwaluwen jagen in de lucht op insecten en zitten dus op dezelfde hoogte.

Zwaluwnesten onder dakrand

Boerderij 't Ooievaarsnest

Boerderij 't Ooievaarsnest

Vorbij de kruising met de Patrijsstraat, ziet u links de monumentale 16e eeuwse boerderij 't Ooievaarsnest. De eerder genoemde Jacob Jan Cremer situeerde één van zijn '*Betuwse Novellen*' op 't Ooievaarsnest, 't Uiversnest in de streektaal.

In de 19e eeuw floreerde in de Betuwe de tabaksteelt; de tabaksbladeren werden hier hangend in schuren met veel luchtgaten gedroogd. De tabak uit deze regio werd vooral in Veenendaal verwerkt in de sigarenindustrie. Door import van Amerikaanse tabak verdween de tabaksteelt.

Begin 20e eeuw kwam er kleinfruit (aardbeien, frambozen, bessen) voor in de plaats.

Aardbei

Framboos

Aalbes

Betuwe in bloei

Aan de noordzijde van Driel liggen veel boomgaarden. Afhankelijk van het weer dragen de bomen vanaf half april bloesem. Eerst zijn de sneeuw Witte pruimen- en kersbomen aan de beurt, dan ontvouwt zich de witte perenbloesem en ten slotte staan de appelbomen in volle wit/roze pracht.

Driel is bekend om zijn kersen. Vanaf half juni kunt u op diverse plekken langs de route kersen kopen. Dan wordt in Driel ook het Kersenfeest gehouden en de Kersenkoningin gekozen.

U volgt de Baltussenweg langs de beschutte boomgaard; de weg maakt hier een bocht naar links. Verderop komt u op de dijk, waar u linksaf gaat richting het stuwcomplex.

kers

peer

appel

't Drielse veer

Wandelaars en fietsers die naar Oosterbeek willen, moeten op de dijk rechtsaf. Na circa 750 meter over de dijk naar rechts kunnen zij met het - door zonnestroom aangedreven - veer naar Oosterbeek (voor vaartijden zie www.drielseveer.nl). De veerdienst bestaat al vanaf ongeveer het jaar 1000. In de Middeleeuwen kerkten Drielenaren in Oosterbeek, in één van de oudste kerken van Nederland. In vorige eeuwen vormde het veer een belangrijke schakel om arbeiders over te zetten naar de steenfabrieken in Driel en de Hevea rubberfabriek in Doorwerth.

Op de dijk loopt u aan de linkerkant.

U kunt ook -pas op met oversteken!- binnendijks onderaan de dijk door het gras lopen.

Winter- en zomerdijken

De Betuwse dijken zijn van de 12e tot de 14e eeuw aangelegd. Zonder deze winterdijk - ook wel bandijk genoemd - zou de Betuwe bij hoogwater onder lopen. Die waterstroom kan beangstigend zijn. In 1995 stond het water een halve meter onder het dijkniveau. Er werd zelfs evacuatie overwogen. Uiterwaarden zijn in eerste instantie bedoeld voor waterberging. De vruchtbare uiterwaarden zijn daarnaast in gebruik als weide en hooiland. De dikke kleilagen die zich in de uiterwaarden hebben afgezet, bleken ook heel geschikt voor de fabricage van bakstenen. In de loop van de tijd zijn overal langs de rivieren steenfabrieken verrezen. Zo hebben er in Driel ooit 6 steenfabrieken gestaan.

Fluitenkruid; door Jac. P. Thijssse ook wel 'Hollands Kant' genoemd.

Dijkflora

In de bermen van de dijk schiet in het voorjaar het witte fluitenkruid hoog op. Dit wordt aan het begin van de zomer opgevolgd door cichorei met helder blauwe bloemetjes. De dijkhellingen laten in voorjaar en zomer een veelkleurige bloemenpracht zien: pinksterbloemen, margrietten, geel streepzaad en natuurlijk boterbloemen, paardenbloemen, dovenetels, etc.

Flora en fauna in de uiterwaarden

Wanneer het water van de winteroverstromingen verdwenen is, kleuren de uiterwaarden in het voorjaar weer intens groen. Rond de zomerkaden zijn een groot aantal grassen te vinden: o.a. timothee en zwenkgras. En ook ziet u hier kruidachtigen zoals distels, karwij, hopklaver en kraailook. In de uiterwaarden vallen de grote aantallen ganzen op. Elk jaar zijn het er meer; ze verdringen de kieviten en grutto's. Het zijn vooral kolganzen, grauwe ganzen en brandganzen. Ze betekenen voor de agrariërs een schadepost. Vijf ganzen eten evenveel gras als één koe. Waar een gans poept, lust een koe het gras niet meer.

In de uiterwaarden kunt u kok- en zilvermeeuwen zien. Ook komt de wulp hier voor. Misschien ziet u zelfs aalscholvers, op zoek naar hun maaltje. Omdat ze geen waterdicht verenkleed hebben, kunnen ze snel en diep duiken en dat maakt hun tot op de huid toe nat. Vandaar dat ze vaak met uitgespreide vleugels op een paaltje zitten om zich te drogen.

De kolk

Halverwege passeert u links een kolk, De Nieuwstad, die ontstaan is door een dijkdoorbraak in 1511. Dijkdoorbraken worden veroorzaakt door hoogwater of ijsgang. Bij een dijkdoorbraak slijt het kolkende water een diep gat, waardoor een kolk of wiel ontstaat.

Nieuwstad betekent in het Middelnederlands: nieuwe plaats of nieulant: pas ingedijkt land.

U komt bij de Driesprong, de toegang tot het dorp.

De naam Driel (Dryele / Driele) komt waarschijnlijk van het telwoord drie. Mogelijk wordt hiermee een driesprong van waterwegen bedoeld. Zoals eerder vermeld, liep er in de Romeinse tijd een bevaarbare stroom vanuit het zuiden, waar nu de Waal stroomt, langs de (nu) Grote Molenstraat langs Elst naar de Rijnstroom bij Driel. Ook is de naam 'Insula de Driele' gebruikt.

Driesprong

U heeft hier een weids uitzicht met voor u de bossen op de stuwwal van de Veluwezoom. In elk seizoen toont het bos zijn eigen kleurenpracht. De beboste hoge Veluwezoom aan de overkant van de Neder-Rijn is ontstaan doordat circa 150.000 jaar geleden gletsjers de grond opstuwden. Links kunt u boven de bomen het torentje van kasteel Doorwerth zien. Daarvoor staan enkele schoorsteenpijpen van de laatste steenfabrieken. Voorbij het Stuwcomplex ziet u ook de ruïne van de steenfabriek Korevaar. In september 1944 lag de fabriek midden in het krijgsgeweld. Hier sneuvelden 42 Britse militairen van het Hampshire Regiment. Voor u ziet u de karakteristieke vizierbogen van de stuw: het bepalende gezicht van Driel.

Stuwcomplex

Sinds 1970 reguleert het stuwcomplex het waterniveau van de Neder-Rijn, de IJssel en de Waal. Op het stuweiland is een vispassage aangelegd. Zalmen krijgen hier een opstapje om de Neder-Rijn op te zwemmen. De vispassage bestaat uit 20 trappen waartussen telkens 16 centimeter hoogtevverschil zit. De vissen zwemmen tegen de stroom in en springen in totaal drie meter omhoog. De passagebekkens bieden voldoende ruimte om de vissen tussendoor uit te laten rusten.

Protestante kerk

Op de Driesprong gaat u links de Kerkstraat in. Voor u ziet u de protestante kerk liggen. U volgt de Kerkstraat naar links.

Protestante kerk

De karakteristieke kerk is ontstaan uit een 11e eeuwse kapel van de Frankische hofstede 'De Oldenhof'. Het koor is eind 15e eeuw aangebouwd en de toren dateert van het begin van de 16e eeuw. In die tijd vond hier een godsdienstig incident plaats, dat tot gevolg had dat Driel en de dorpen oostelijk van Driel overwegend katholiek bleven. De hagenprediker Rijckholt Schwartzmuyl verkondigde achter de kerk regelmatig de Lutherse leer. Tijdens de Drielse kermis van 1559 werd hij in het Ambtshuis te Elst door de Spaanse inquisiteur tot de dood door ophanging veroordeeld en dat werd aldaar ook uitgevoerd.

Rond 1580 kwam het kerkgebouw in protestante handen.

De Kerkstraat volgend, ligt links de katholieke kerk en iets verder rechts het Polenplein.

Katholieke kerk

In 1795 - de Franse tijd - werd de godsdienstvrijheid ingevoerd en dat gaf de katholieken de ruimte om een nieuwe kerk te bouwen. Het huidige gebouw in typisch naoorlogse architectuur stamt uit 1949; de vorige neogotische kerk werd tijdens de operatie *Market Garden* verwoest.

Jaarlijkse herdenking

Polenplein (Plac Polski)

Jaarlijks in september verzorgt de Stichting Driel-Polen een herdenking bij het Polenmonument en het Sosabowskimonument, waar ieder jaar veel Polen bij aanwezig zijn. De inzet van de Stichting Driel-Polen maakt het mogelijk dat tot op de dag van vandaag veteranen deze herdenkingen jaarlijks kunnen bijwonen. De sokkel van het monument symboliseert het Poolse volk. Daarin wordt Poolse aarde bewaard, geflankeerd door de wapens van Polen en Warschau en bekroond met het embleem van de 1ste Poolse Onafhankelijke Parachutistenbrigade. Uit de sokkel rijst een dynamisch betonnen element: de geestkracht en moed van de Polen. De tekst op het monument ‘Surge Polonia’ betekent Polen zal herrijzen. Het Polenplein wordt ook gemarkeerd door een luistersteen van de Liberation Route Europe. Deze route markeert de opmars van de geallieerde bevrijdingslegers in Europa.

U wandelt langs zalencentrum Driessen de Kerkstraat uit. U ziet rechts het begin van onze wandeling. Nu bent u op het eindpunt aangekomen: het terras van café Zeldenrust.

Het informatiecentrum De Polen van Driel “Verbonden door vriendschap en dankbaarheid” (gevestigd achterin de R.K. kerk, Kerkstraat 27) kunt u dagelijks van 9.00 tot 17.00 uur bezoeken. Het informatiecentrum ligt aan de wandelroute, de toegang is gratis.

Colofon

Tekst	Gemeente Overbetuwe in samenwerking met Dorpsraad Driel, Henk Dries
Foto's en tekeningen	Stichting Driel-Polen Historische Kring Driel Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) Kees van Mook
Kaartmateriaal	Gemeente Overbetuwe
Opmaak en drukwerk	Ciska Verbeek, Valburg

Juni 2019

Digitale wandelbrochures:

Gemeente Overbetuwe	www.overbetuwe.nl
Gelderse routes	www.gelderseroutes.nl/nl-nl/rd/rondje-driel

Achtergrondinformatie over Driel en omgeving kunt u vinden op onderstaande websites:

Dorpsraad Driel	www.dorpsraaddriel.nl
Liberation Route	www.liberationroute.com
Stichting Driel-Polen	www.driel-polen.nl
Historische Kring Driel	www.historischekringdriel.nl

